

LBRIS

We know
books

VASILE LOVINESCU

Jurnal alchimic

Prefață de Oana Șerban

ECREDU

Falsul jurnal al lui Vasile Lovinescu (<i>Oana Șerban</i>).....	5
Jurnalul unui Spiritual (<i>Roxana Cristian,</i> <i>Florin Mihăescu</i>	19

Jurnalul unui Spiritual

Pentru a înțelege *Jurnalul* lui Vasile Lovinescu este mai întâi necesară o situare a lui în biografia și opera scriitorului și apoi o evaluare a lui în plan spiritual, lucru pe care vom încerca să-l facem nu numai în raport cu paginile tipărite, ci și cu opera rămasă în manuscris.

Situarea *Jurnalului* trebuie să țină seama de câteva puncte de reper esențiale în biografia spirituală a lui Vasile Lovinescu.

Într-o perioadă, aceea a anilor '30 (scriitorul s-a născut la Fălticeni, în 1905), odată cu formarea sa intelectuală sub influența operei lui R. Guénon și cu afirmarea propriei vocații, Lovinescu începe să scrie în revistele timpului articole de informare despre esoterism, inițiere, mistică, mit, simbol etc., toate gravitând în jurul acelei *sanathana dharma* care constituie legea perenă a omului și a lumii. El introduce, astfel, printre puținii în cultura românească, probleme specifice ale gândirii tradiționale, care se regăsesc și într-o parte din opera lui Mircea Eliade. Dar, în timp ce Eliade privește lucrurile din afară, bazat pe vasta sa erudiție și pe datele strânse în voiajul indian, Lovinescu le privește din interior, ca unul ce urmărirea nu numai o cunoaștere teoretică, ci și drumuri spirituale afective, atât pe căile Athosului (1935), dar mai ales pe cele ale inițierii în *tariqa* alauită din Elveția (1936). Eliade este poate *un maître à penser*, dar V. Lovinescu e *un maître spirituel*. Scrisul lui Lovinescu a urmărit, în primul rând, definirea și delimitarea esoterismului tradițional de numeroasele contrafaceri ocultiste, teosofice etc. și apoi situarea tradiției românești în perspectiva tradiției universale.

El abordează în acest scop probleme de geografie și istorie mitică a Daciei, de hermeneutică simbolică a folclorului (basmе,

balade, colinde etc.) toate reunite, pentru prima dată, în lucrarea *La Dacie Hyperboréenne*, publicată în mai multe numere din revista *Études Traditionnelles* (1936-1937), care apărea la Paris sub îndrumarea lui R. Guénon. Anii '30 au fost ani de căutări febrile, dar lucide, de disoluții și structurări, de participări și separații, care au deschis o cale de cunoaștere și realizare efectivă a unui om despre care se poate spune că „suișuri în inima sa a pus”.

Odată cu războiul, cu bulversările istoriei din anii '40, V. Lovinescu își întrerupe scrisul, nu însă și adâncirea pregătirii sale spirituale care se va concretiza în anii '50 într-un grup inițiativ pe care-l va conduce cu perseverență și rigoare. Vor fi ani de însingurare, dar de puternică trăire interioară.

Urmărind transmutarea psihicului în spiritual, în paralel cu sacralizarea vieții cotidiene și cu detașarea de lumea profană, țelul de atins va fi neîncetat acel „om veritabil”, prin trecerea de la *eu* la *Sine*, de la omul reflexiv la omul pneumatic.

La sfârșitul anilor '50, el întemeiază un alt grup, de astă dată de studii și meditații tradiționale (sub semnul fraternității lui Hyperion, din care au făcut parte și semnatarii acestor rânduri), cu care va adânci cunoașterea intelectuală a operei lui R. Guénon, a marilor spirituali din principalele tradiții ale lumii, ca și a aspectelor simbolice din civilizația noastră veche.

Dându-și seama, odată mai mult, de gravele pericole pe care mersul descendent al istoriei le prezenta pentru valorile tradiției românești, Lovinescu se hotărăște să treacă în scris câteva dintre aspectele simbolice ale acestei tradiții, înainte de a se pierde, degradate și uitate de lumea modernă. Ceea ce marii culegători de folclor și artă populară făcuseră în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru salvarea fizică a depozitului tradiției daco-române, Lovinescu va face pentru esența acestor depozite, dezvăluindu-le sensul simbolic și spiritual. Dacă, așa cum spunem și în altă parte, folcloriștii au „adunat ce este risipit”, conform unei devize hermetice, Lovinescu a „extras chintesența”.

Cu această preocupare de fixare a fulgurațiilor tradiției, el va începe la mijlocul anilor '60 concretizarea principalelor sale scrieri.

Deși publicate mult mai târziu, din cauza opoziției surde a ambianței sufocante și ostile față de lucrurile care o depășesc, *Al patrulea hagialâc* (1981) și *Creanga și Creanga de aur* (1989) sunt concepute și redactate între anii 1965-1975. Împreună cu eseuri din aceeași plămadă, majoritatea sunt opere de exegeză simbolică a miturilor noastre străvechi sau a unor viziuni moderne, care redau sensurile unor lumi dispărute sau pe cale de dispariție. Din acest punct de vedere, opera lui Lovinescu constituie o barieră în calea uitării, pe care o lume atrasă de ne semnificativ o întinde peste chipul vechilor civilizații.

După jumătatea anilor '70, începe în existența lui V. Lovinescu nu numai o detașare de lume, care va culmina cu retragerea sa la Fălticeni, din 1980 până la moarte (1984), ci și o renunțare tot mai evidentă la scris, cu excepția câtorva eseuri și a unor „amintiri” publicate în ultimii ani în *Convorbiri Literare*. Această izolare va fi corespuns desigur unei tot mai intense concentrări asupra meditației spirituale și a incantației inițiatice. Dar aceste „acte non-active”, după o expresie extrem-orientală, nu mai au nicio legătură cu domeniul public, nici măcar cu cel individual, ci doar cu „singurul lucru necesar”, care atinge Indicibilul.

Jurnalul spiritual al lui Vasile Lovinescu închipuie, cu profunzime și strălucire, acel „schimb de principii, de simboluri și de ofrande” ce formează „tripla bază pe care se întemeiază misterul pactelor, alianțelor și binecuvântărilor, în fond distribuirea chiar a influențelor spirituale” ..., de care vorbește R. Guénon (*Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*).

Această triplă concordanță între doctrină, simbol și ritual, pe care se centrează existența unui spiritual, constituie și principala temă a *Jurnalului* lovinescian.

Aspectele doctrinale din acest *Jurnal* sunt mai numeroase decât în oricare altă parte publicată sau nepublicată a operei scriitorului.

De la structura *in divinis* a Principiului la statutul „răului” în manifestare, de la „ideile” lumii informate la „gestul metafizic” al omului, Lovinescu abordează marile probleme ale doctrinelor tradiționale din unghiuri nemaisurprinse de alți gânditori. Rodul unor îndelungi meditații, efectuate mai ales în plimbările sale mereu reînnoite printre colinele fălțicenene, este, în fond, o continuare a operei doctrinare a lui R. Guénon, a unor F. Schuon și A. Coomaraswamy, singura de anvergură după știința noastră, făcută în același timp cu rigoare, dar și cu exaltațiune. Gânditorul împlinește, în fond, multe dintre acele idei sugerate doar de opera guénoniană. Din această perspectivă, *Jurnalul* lui Vasile Lovinescu este și un jurnal metafizic.

Dar în aceleași plimbări prin peisajul unui târg fabulos, transformate de multe ori în uimitoare pelerinaje în căutarea Graalului, în sensul cel mai concret al cuvântului, Lovinescu va fi descoperit, desigur, și multe din hieroglifile atâtor simboluri pe care le fixează în paginile aceluiași jurnal. Sunt simboluri pe care nu le extrage din „imaginationul” scriitorului, cum s-ar putea crede, ci ele coboară din ambianța, uneori de basm, pe care o mai secretă încă o natură generoasă și plină de semne, pe care el le „citea” pentru că le asfințea, pentru că le trăia. Căci simbolurile nu sunt numai forme de expresie ale unui limbaj suprarațional, ele sunt intrinseci realității, constituind o punte de legătură între Pământ și Cer, punte pe care urcă și coboară influențele spirituale.

O reală comunicare se poate stabili astfel între om și Cosmos, între om și Cer, printr-un „limbaj al păsărilor” care facilitează comuniunea. „Traducerea” acestui limbaj își găsește de cele mai multe ori în paginile acestui jurnal o expresie inspirată și inefabilă.

În sfârșit, poate cea mai surprinzătoare parte a *Jurnalului* lui Vasile Lovinescu, pentru că este unică în domeniul ei, o constituie acele notări de practică a meditației, de tehnică inițiativă, de metodă spirituală care dezvăluie aspecte rare și ascunse, de o covârșitoare importanță pentru trăirea sacralului.

În sens simbolic, aproape toate operațiunile procesului alchimic de separare și purificare, de sublimare și transmutare își găsesc aici o detaliere concretă care nu poate fi decât benefică și călăuzitoare oricărui „pelerin” pe calea spirituală.

Apare decisivă în *Jurnal* nevoia de a practica o separare, în om, între Cer și Pământ, între Lumină și întuneric, ca și imperativul adăugării unei priviri intelectuale plină de caritate cosmică, acea *Luce intellettual, piena d'amore* asupra fiecărei întâmplări, care să purifice accidentalul, transformându-l în aspirație spre universal și incantație spirituală, fără de care nu se poate realiza acel dantesc *salire alle stelle*.

Jurnalul este astfel un unic tratat de „artă regală”, de prefacere a plumbului în aur, a materiei prime în piatră filosofală, meritându-și numele de *Jurnal alchimic*. Toate regulile sale sunt precise și efective, fiind expresia unor tehnici rituale care vehiculează influență spirituală, care pot transforma *eul* în *Sine*, sacralizând existența, și pot deschide calea spre Omul Universal. În acest sens, ele trebuie urmărite *suaaviter* și înțelese „sub pece-tea tainei”, ca fiind cristalizări unice ale misterului inițiativ. Iar pentru cel ce-l citește și-l meditează din această perspectivă, *Jurnalul* poate fi echivalent unei realizări virtuale, poate fi călăuză, nesperată și în fond nemeritată îndeajuns, spre acea *via contemplativa*, aproape pierdută, în sfârșit, posibil de regăsit.

Jurnalul lui Vasile Lovinescu ni se pare a fi așadar nepereche. Chiar numele de „jurnal” este puțin potrivit, dacă ar fi să-l apreciem după criteriile literare. Nu include nimic personal, nici autorul, nici evenimentele din jurul lui nefiind consemnate decât cu foarte rare excepții.

Chiar gândurile din *Jurnal* nu sunt ale autorului, ci mai curând ale tradiției universale al cărei mărturisitor autorul este.

Singurul aspect de „jurnal” i-l imprimă datele zilelor în care fiecare fragment a fost scris. Dar aceste date au și ele o minimă importanță, căci ideile expuse nu au legătură cu calendarul, sunt mai degrabă atemporale. Atunci de ce totuși denumirea de „jurnal”? Poate pentru că autorul și-a impus, ca

o disciplină, ca o metodă spirituală, să consemneze zilnic „ideile survenite”. Ele nu au nimic din cotidian, nu sunt psihologice sau etice, ci sunt doar fulgurări ale spiritului care suflă unde și când vrea. Dacă *Jurnalul* a fost denumit „alchimic”, este pentru că alchimia spirituală e nu numai un mijloc simbolic de a exprima realitățile suprasensibile, ci și pentru că e o tehnică de realizare spirituală care îi era apropiată autorului. În acest sens, el își exprimă deseori aderența la Alchimie. De aici acest titlu, pe care însă Autorul nu l-a pus pe niciun manuscris, poate și pentru că nu se gândea la publicare. Dacă noi o facem astăzi, este pentru că socotim că ideile consemnate de autor sunt atât de legate de tradiția perenă, iar aceasta este dincolo de orice opțiune subiectivă, încât expresiile ei țin de universal și aparțin în consecință lumii întregi.

Volumul prezentat acum constituie numai o parte din însemnările și din jurnalul lovinescian.

În redactare s-a păstrat exprimarea autorului, care de multe ori nu mai corespunde limbii de astăzi, dar își are rostul ei, scriitorul fiind un om al anilor '30, deci, într-un fel, al altei vremi. S-au făcut doar unele mici rectificări, pentru punerea de acord cu ortografia curentă. S-au adăugat, de asemenea, numeroase note pentru a explica unii termeni aparținând altor tradiții și limbi, pe care autorul îi folosea cu un firesc desăvârșit, dar care ar putea fi necunoscuți cititorului de astăzi. În rest, am dorit ca totul să rămână așa cum a izvorât din pana autorului, care pare călăuzită de multe ori de suflul Transcendentului.

Roxana Cristian,
Florin Mihăescu

6. X. 66 – Trebuie eliberată pasiunea de obiectul care o limitează, prin concentrare asupra Ilimitatului. Cum între Infinit și Finit nu este comună măsură, contemplarea Ilimitatului duce la dizolvarea limitelor cojilor care atunci lasă în libertate scânteile pe care le țineau prizoniere.

Așadar, nu trebuie să ne îngrijorăm cum se produce dizolvarea, care e proces subsecvent, ci să ațintim privirea noastră contemplativă asupra celor de sus. În lumea gândurilor străine, obiectul, asupra căruia se îndreaptă voluptatea în Fantezia omului, trebuie să devină transparent; astfel, își pierde demonia și-și poate aținti privirea spre Dumnezeu. Nu e vorba numai de o neutralizare a păcatului, care e o pace fără învinși și fără învingători, ci de transmutarea păcatului în fapt de lumină, ceea ce e adevărată răscumpărare, mântuire a lumii; de aceea, *Kabala*¹ spune că această tehnică duce la lumea lui Mesia. Cine face în sfințenie ceva care era considerat până acum ca păcat, răpește Titanilor această frântură a Ființei, pentru a o integra în Desăvârșire. Și sfințenia este, înainte de toate, consacrarea actului, transformarea lui în tămâie sacrificială prin îmbăierea lui în contemplație intelectuală.

Pătrunde în coajă și se unește în interiorul ei cu *Shekhina*¹ în exil; luată între două focuri, coaja crapă, se topește, se dezintegrează, devenind și ea lumină, iar elementele ci cele mai dure se alipesc rădăcinii tenebroase a lumii.

Transmutațiunea e lucrul cel mai greu de îndeplinit pentru că Dumnezeu se autolimitează pentru a o împlini. Or, această autolimitare nu e o micșorare, ci o apofază sacrificială care e riguros incomprehensibilă, afară numai dacă reușim să vedem în ea o determinațiune negativă.

¹ Tradiția; esoterismul iudaic (ebr.).

¹ Nume al divinității, denumind ipostaza prezenței sale reale în lume, puterea, energia divină (ebr.).

Dar din ce e constituită ea? Din coaja însăși, din caracterul ei negativ, în sensul obișnuit al cuvântului? Sau din faptul că Nelimitatul se infuzează în ea? S-ar putea spune. Coaja în ea însăși are un caracter negativ în sensul lumesc al termenului și infuzarea divinului în ea o transmută, nu [în mod] necesarmente sensibil, în apofază.

Trebuie să înțelegem înainte de toate un lucru esențial: gândurile străine, venirea lor la oameni și acțiunea lor în ei, nu sunt în ochii lui Baal Shem Tov¹ ceea ce noi am numi un fenomen psihologic, ci un fenomen care aparține sferei cosmice și care chiar o depășește. În fiecare din ele stă o scânteie care, exilată, captivă în ele, tinde spre eliberarea din exilul ei, lucru ce nu e posibil decât prin om, ca regent instituit de Dumnezeu în planul lui de existență.

Deci scânteia captivă trage spre om ca spre locotenentul sau Khaliful lui Allah și spre locul pe care omul îl ocupă, punctul central al planului său de existență. Este deci vorba de o afinitate electivă, o irezistibilă atracție reciprocă în vederea unei reîntregiri finale a omului și a *Shekhinei* în exil. Cine știe câte din ispitele și păcatele noastre, dacă ar fi fost lucid considerate, nu ar fi devenit elemente pozitive în noi și în lume!

7. X. 1966 – „Ascultă pe un om de experiență, spune Sfântul Bernard. Vei învăța mai mult în păduri decât în cărți.” Fiind periferici, arborii compensează această inferioritate prin faptul că esențialitatea lor e mai aparentă din cauza pasivității lor. Cu cât un lucru e mai pasiv în lume, cu atât esențialitatea lui emerge la suprafață-i. Esențialitatea e prin excelență imuabilă, punct fix și central. Când un lucru sau o ființă e pasivă, esențialitatea îi răzbate la periferie, transfigurând-o și transformând-o în hieroglif. Ca să luăm exemplul lui Sfântul Bernard,

¹ Baal Shem Tov (1698-1760); reprezentant marcant al mișcării hasidice.

pădurea în totalitatea ei reprezintă o omogenitate, o continuitate atât de admirabilă, încât nu reprezintă, ci este indistințiu-ne divină. Puterea de uimire, de fixitate a arborelui, încât nu mai e o concentrare a unui subiect asupra unui obiect, ci e *de-a dreptul* Identitatea însăși. Și atunci, lucru admirabil – pădurea există și nu există – e *sadasat*¹, și arborii sunt realizarea descendentă a Tăcerii ultime.

Că starea de identitate a arborelui e perfectă, e demonstrată prin constatarea: cum se poate ca Tăcerea să devie sensibilă în aspectul perceptibil al lui? Pare o absurditate, și totuși așa este, fiindcă: atunci când un aspect al Supremului, ce nu poate fi simbolizat decât printr-o determinațiune negativă, devine evident prin calități sensibile – adică tot ce e mai antinomic cu Nemanifestarea – lucrul nu are decât o explicație: determinațiunea negativă s-a realizat descendent în lume, încarnându-se. Lucrul e posibil, pentru că cei doi termeni sunt numai aparent antinomici. Antinomia presupune o comună măsură între cei doi termeni. Or, în realitate nu poate fi comună măsură între Nemanifestat și Manifestat.

Prin urmare, acesta din urmă nu poate masca pe primul, decât pentru cineva care-și are întregul accent de gravitate al conștiinței pe creatural, adică tocmai cazul omului profan. Pentru acela însă la care a început să se deștepte ochiul lui *Shiva*², manifestatul nu mai este o limitațiune, ci o determinațiune negativă – Infinitul în lumea noastră. De aceea arborii au trei aspecte: unul profan, limitativ, altul, acela de teofanie, manifestare de anumite Atribute divine, în sfârșit al treilea, cel mai important: arborele e o determinațiune negativă prin care se sensibilizează, nu un Atribut divin, oricât de transcendent ar fi el – ci Zeroul Metafizic însuși, Vidul. El e atunci – Vidul manifestat – mesajul cel mai desăvârșit pe care-l poate primi omul de la Principiu.

¹ Ființa-non-ființă.

² Divinitatea distrugătoare din triada hindusă (*Trimurti*) (sk.).

Sfântul Bernard continuă: „Copacii te vor învăța mai mult decât poți să câștigi din gura unui *magister*”. Asemănarea copacilor și a stâncilor cu morfisme ale verbului (învățătura unui *Magister*), dar și cu un alfabet, arată că Sfântul Bernard se gândea la a doua înfățișare a lucrurilor de care vorbeam mai sus.

„Ceea ce cunosc din știința divină și din Sfânta Scriptură, am învățat în păduri și pe câmpii. Nu am avut alți învățători decât mestecenii și stejarii” și, de data asta, luați ca teofanii, manifestări de *çifat-uri*¹, la prima vedere, căci fraza nu exclude deloc o învățatură supremă, căci ce este știința literelor în sensul ei cel mai înalt decât alfabetul determinațiilor negative? Urmarea o arată fără echivoc: „Ascultă numai vocea pinilor și a cedrilor, când vântul nu suflă”.

Vocea arborilor când vântul nu-i agită, e numai vocea tăcerii. Când vântul suflă, se interpune între Numele Ființei și noi, vântul, ubicuitatea lui *Prana*², continuitatea țesutului cosmic, deci mesajul este exclusiv acela al Atributelor; când însă vântul se stinge, se sting și Atributele, se stinge chiar Ființa, și arborii intrați în Nirvana sunt, în mod incomprehensibil dar incontestabil, Vid Manifestat. Disparația Vântului care e *Prana*, e o scădere din punctul de vedere al Ființei – dar extincțiunea, minusul, devine un plus când ne referim la Neființă.

Toate acestea arată cât de puțin rigidă, cât de mlădioasă este știința tradițională, fiind totuși imuabilă. La fiecare moment, la fiecare aspect al realității, alt aspect al ei intervine.

Prin calitățile ei sensibile care sunt identice cu ale noastre, Natura intră în legătură cu noi. Elementele Naturii și elementele noastre, aceleași în fond, dar foarte diferite în structurare, au comun acest domeniu al calităților sensibile. De-altminteri însăși Natura, neavând ca rațiunea ei suficientă, nu este decât un mesager. Dar ce e interesant de subliniat e că nu așa-zisele legi ale naturii ne dau secretul ei cel mare; aceste legi sunt noționale și, prin urmare, foarte superficiale. Natura e un mesager prin calitățile ei aparente, deci tocmai prin ceea ce este iluzoriu în ea. De

¹ Calități sau atribuie divine (arb.).

² Suflul vital (sk.).